

Indicatoren voor sociaal kapitaal in Vlaanderen

Luk Bral
Studiedienst Vlaamse Regering

Inhoud

1. Een korte voorstelling van de Studiedienst van de Vlaamse Regering
2. Afbakening sociaal kapitaal
  - Theoretisch
  - In Vlaamse beleidscontext
3. Sociaal kapitaal als expliciete doelstelling
4. Ontwikkeling indicatorensets
  - Organisatorisch
  - Inhoudelijk
5. Indicatorenset sociaal kapitaal
  - VRIND
  - Pact van Vilvoorde
  - Stadsmonitor
6. Proces indicatorenset Pact 2020
7. Enkele uitgewerkte indicatoren
8. Uitleiding

Studiedienst Vlaamse Regering

- Voormalige administratie Planning en Statistiek (APS) en deel Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)
- Opdrachten:
  - » Instaan voor de **coördinatie** en de **kwaliteit van de statistiek** binnen de Vlaamse overheid;
  - » **Studies** op basis van eigen surveys of secundaire databestanden op sociaal-maatschappelijk, macro-economisch en demografisch vlak;
  - » **Ontwerpen en opvolgen van indicatoren** die zowel ontwikkelingen in de samenleving (**omgeving**) in beeld brengen als de effecten van het overheidsoptreden(**beleid**) nagaan;
  - » **Aanbieden** en **ontsluiten** van **data**: o.a. lokale statistieken.

Theoretische afbakening sociaal kapitaal

- sociaal kapitaal als een dimensie van sociale cohesie naast sociale inclusie/exclusie
- sociaal kapitaal bekijken we vanuit de twee invalshoeken:
  - » participatie en
  - » gemeenschappelijk gedragen waarden en normen
- sociaal kapitaal zien we zowel als
  - » een kenmerk van individuen
  - » als een kenmerk van gemeenschappen
  - » en dit op verschillende niveaus

Sociaal kapitaal in Vlaamse beleidscontext (1)

- screening beleidsdocumenten: regeerakkoord 2004-2009, beleidsnota's en brieven op volgende begrippen:
  - » sociale inclusie en gerelateerde begrippen:
    - sociale exclusie
    - sociale participatie
    - sociale ongelijkheid
    - gelijke kansen
  - » sociaal kapitaal en gerelateerde begrippen:
    - sociale contacten
    - sociaal engagement
    - lidmaatschappen
    - vertrouwen in medemens
    - vertrouwen in instellingen
    - solidariteit
    - betrokkenheid
    - gemeenschappelijke waarden en normen

	Blz.	citaten/ indicato ren	Gerelateerd aan <u>sociale inclusie</u>	Gerelateerd aan <u>sociaal kapitaal</u>
Regeerakkoord (2004)	85	48	18	30
Beleidsnota's (2004):				
-Inclusief	982	583	295	290
-Excl. Gelijke kansen	942	465	208	259
Pact van Vilvoorde (2001)	3	8	3	5
Vlaanderen in actie (2006)	176	89	48	41
Pact 2020 (2009)	20 SD 85 sub	2 10	1 7	1 3

Sociaal kapitaal in Vlaamse beleidscontext (2)

- Vaststellingen
  - » Meer aandacht voor aspecten van sociale inclusie dan voor sociaal kapitaal.
  - » Sociaaleconomische invalshoek weegt zwaarder door dan aspecten van gemeenschapsvorming. Als voorbeeld de ontwerptekst van Vlaanderen in Actie (2007) waar wel verschillende malen het belang van sociale cohesie en sociale inclusie wordt beklemtoond (telkens 12 maal) maar geen enkele expliciete verwijzing naar sociaal kapitaal. Eenzelfde vaststelling kan men doen op Europees niveau o.a. in Lissabonstrategie.
  - » Als we de gerelateerde begrippen mee opnemen neemt het aantal vermeldingen fors toe. In het Regeerakkoord een dertigtal en in de beleidsnota's en -brieven ca. 290 verwijzingen.
  - » Karakteristiek voor citaten: doorgaans in context en als omgevingsaspect vermeld, veel minder in het beleids- of programmaluik.

Sociaal kapitaal in Vlaamse beleidscontext (3)

» Enkele citaten ter illustratie:

- Regeerakkoord: "Iedereen moet zich in vrijheid en verantwoordelijkheid ten volle kunnen ontplooien. Ook het verenigingsleven versterkt de ontplooiingsmogelijkheden van mensen. Bovendien vergroten verenigingen het **sociaal kapitaal**. Zij leveren een belangrijke bijdrage tot de samenlevingsopbouw. Ze versterken de verbondenheid en het vertrouwen tussen mensen.(p 49)"
- Beleidsnota cultuur, jeugd en sport: "Onze beleidsnota's vertrekken van een geloof in de *kracht van en niet de klacht over* mensen en hun projecten. Deze kracht vinden we bij uitstek in het rijke verenigingsleven dat onze beleidsnota's verbindt. Cultuur, jeugd, sport én Brussel worden gekenmerkt en bevolkt door vele en uiteenlopende verenigingen. Zij vormen een levendig **sociaal kapitaal** en ze engageren zich vaak in lokale en Vlaamse beleidsprojecten (p.7). ... Tegelijkertijd staan zulke verenigingen en instellingen ook in voor de permanente opbouw en het onderhoud van sociaal kapitaal. Ze zijn een plaats voor verbindingen, netwerken en opinievorming (p.15). ... Het verenigingsleven, dat vaak wordt beschreven als een vorm van **sociaal kapitaal**, is stevig in de Vlaamse traditie en actualiteit geworteld. In de eerste plaats is 'het zich verenigen' een belangrijk en zelfs fundamenteel en verworven democratisch recht (p.35).

Sociaal kapitaal als expliciete doelstelling

- **Pact van Vilvoorde** (2000-2010) : “In 2010 is de actieve betrokkenheid van Vlamingen aan het verenigingsleven en het vrijwilligerswerk toegenomen. Door bijzondere maatregelen voor kansengroepen stijgt specifiek hun participatie substantieel. Door de versterking van het **sociaal kapitaal** is het vertrouwen van de burger in de samenleving en zijn instituties verhoogd. De burger voelt zich dankzij een actieve participatie aan en van het middenveld beter betrokken bij de gemeenschap. Hierdoor is het democratische gehalte van Vlaanderen verbeterd.” (doelstelling 21)
- **Pact 2020** (2009-2020): “In 2020 is Vlaanderen een solidaire, open en verdraagzame samenleving waarin het **sociaal kapitaal** minstens op het niveau ligt van de top vijf van Europese landen. Alle inwoners van Vlaanderen kunnen in 2020 worden bereikt door een vereniging, een buurtwerking, een vrijwilligersorganisatie of door samenlevingsopbouw. De Vlamingen hebben in 2020 intense sociale contacten, meer vertrouwen in de medemens en in de samenleving.....” (strategische doelstelling 2)

Ontwikkeling indicatorensets: organisatorisch

» Binnen studiedienst: 4 teams

- Monitoring: team dat instaat voor de opvolging van alle monitoringproducten die binnen de studiedienst worden opgevolgd o.a. VRIND, duurzaamheidsmonitor, Pact van Vilvoorde, Pact 2020, stadsmonitor, omgevingsanalyses Lissabon, Limburgplan, Vlaamse Rand, ...
  - overwegend beschrijvend, minder analyses
  - permanente opdracht opvolgen data
  - 1 coördinator en 13 domeinverantwoordelijken
- Kwaliteit: ondersteuning monitoringteam o.a. bij de beschrijving van de kwaliteit van de data, opzetten SVR-survey, vorming, ...
- Studies: ondersteuning bij interpretatie en materiaal voor omgevingsmonitoring vnl. demografisch
- Databeheer: verantwoordelijk voor aanvragen, opslaan en beschikbaar stellen data

» Buiten studiedienst:

- Platform Statistiek: per beleidsdomein (13) een coördinator, lid beleidscel departement of de staf van de secretaris-generaal
- Ca. 200-tal correspondenten in departementen, agentschappen en externe instellingen (federaal, universiteiten, steunpunten, ...)
- Samenwerkingverbanden: ABA, VVSG, VVP, ...

Ontwikkeling indicatorensets: inhoudelijk

- » Binnen beleidscontext:
  - alle sets gekoppeld aan beleidsdocumenten
  - selectie indicatoren in overleg met alle betrokken departementen, agentschappen en kabinetten
- » Criteria bij ontwikkeling indicatoren:
  - Relevantie i.c. beleidsrelevantie: directe link naar beleidsopties
  - Validiteit: meten wat we zeggen te meten, verband tussen doelstelling en indicator
  - Betrouwbaarheid: juistheid en herhaalbaarheid van de meting
  - Meetbaarheid: beschikbaarheid data, statistisch deficit, privacywetgeving
  - Inzichtelijkheid: geen complexe indices die veel inspanningen vragen om te begrijpen
  - Selectiviteit: overvloed aan monitoren en neiging indicatorensets te overladen
  - Gedragen door betrokkenen: consensus en soms ook compromissen
  - Vergelijkbaarheid op diverse aspecten: tijd, ruimte, plaats, persoonskenmerken
  - Probleem internationale benchmark:
    - Definities
    - Meetmethode
    - beleidscultuur

Bronnen en leveranciers

- Eurostat
- ADSEI
- Administratieve registers: zowel federaal (vb. POD Maatschappelijke Integratie), regionaal (departement CJSM), ...
- Portaal lokale statistieken: samenwerkingsverband SVR, VVSG en VVP
- Survey's:
  - Eigen survey sociaal-culturele verschuivingen in Vlaanderen (jaarlijks 1.500 Vlamingen sinds 1996)
  - Lokaal: survey Stadsmonitor (2-jaarlijks, 13 steden, samenwerkingsverband SVR-ABA)
  - Andere: Eurobarometer, SILC, ESS, EAK, ...

Indicatoren sociaal kapitaal: enkele voorbeelden (1)

VRIND: jaarlijks een twintigtal indicatoren. Voorbeeld editie 2008

- Sociale contacten met familie, vrienden en burens
- Vrijwilligerswerk
- Lidmaatschappen
- Individualismeschaal
- Vertrouwen in de medemens
- Vertrouwen in instellingen
- Betrokkenheid bij overheidsniveaus
- Imago lokale overheden
- Vertrouwen in overheidsinstellingen
- Vertrouwen in instellingen (Europees vergeleken)
- Tevredenheid over het beleid
- Interesse in politiek
- Politieke machteloosheid

Indicatoren sociaal kapitaal: enkele voorbeelden (2)

- Pact van Vilvoorde: totaal ca. 100 indicatoren waarvan 3 op doelstelling 21 rond sociaal kapitaal
  - » Vertrouwen van de bevolking in instellingen
  - » Tevredenheid werking democratie
  - » Actief lidmaatschap in het verenigingsleven en vrijwilligerswerk (naar soort, geslacht en opleidingsniveau)
- Stadsmonitor 2008
  - » Participatie verenigingsleven
  - » Sportparticipatie
  - » Tevredenheid over buurtcontacten
  - » Tevredenheid over de buurt
  - » Tevredenheid over de stad
  - » Vertrouwen medemens
  - » Vertrouwen overheden
  - » Tevredenheid participatiemogelijkheden
  - » Actieve betrokkenheid bij buurt en stad
  - » Politieke betrokkenheid

Procedure ontwikkeling indicatoren Pact 2020

- Doelstellingen:
  - Consensus betrokken partners: Vlaamse Regering, sociale partners (SERV), Verenigde Verenigingen, Vlaamse administratie:
  - Beperkte set van indicatoren
- Selectie indicatoren:
  - Procedurestappen:
    - overleg tussen SVR, SERV, Verenigde Verenigingen, departementen en kabinetten
    - Voorlopige inventaris met voorstellen alle betrokken partners: ca. 460 indicatoren voor 20 doelstellingen
    - Selectie: nieuwe overlegronde met alle partners om tot een selectie van ca. 80 à 100 indicatoren te komen.
    - Goedkeuring set door alle betrokken partners
  - Selectiecriteria:
    - Al dan niet expliciete kwantificering in doelstellingen
    - Uitgewerkte concepten
    - Beschikbaarheid data
    - Kwaliteit: benchmark, reeks, periodiciteit, tijdigheid, volledigheid
    - Selectiviteit: prioritisering

Ontwerpindicatoren Pact 2020

Doelstelling	Beschikbare indicatoren (bron)	Suggesties/ te ontwikkelen
Het <i>sociaal kapitaal</i> minstens op het niveau ligt van de top vijf van Europese landen	Internationale vergelijking (ESS/EB)	Ontwikkelen synthese-indicator sociaal kapitaal voor EU-benchmerking
	- vrijwilligerswerk	
	- sociale contacten met vrienden, familie en burens	
	- vertrouwen in de medemens	
Alle inwoners van Vlaanderen kunnen in 2020 worden bereikt door een vereniging, een buurtwerking, een vrijwilligersorganisatie of door samenlevingsopbouw.	Deelname kansengroepen (SCV/steunpunt CJS)	
	- verenigingsleven	
	- cultuurparticipatie	
	- sportparticipatie	
De Vlamingen hebben in 2020 intense sociale contacten.	Sociale contacten naar kansengroepen (SCV)	- omvang en kwaliteit sociale netwerken
		- aantal vrienden
		- integratiemonitor
De Vlamingen hebben in 2020 meer vertrouwen in de medemens.	Vertrouwen medemens (SCV)	
De Vlamingen hebben in 2020 meer vertrouwen in de samenleving.	Vertrouwen in instellingen (SCV)	

Actieve betrokkenheid in vrijwilligerswerk en betrokkenheid bij lokale activiteiten (in %)

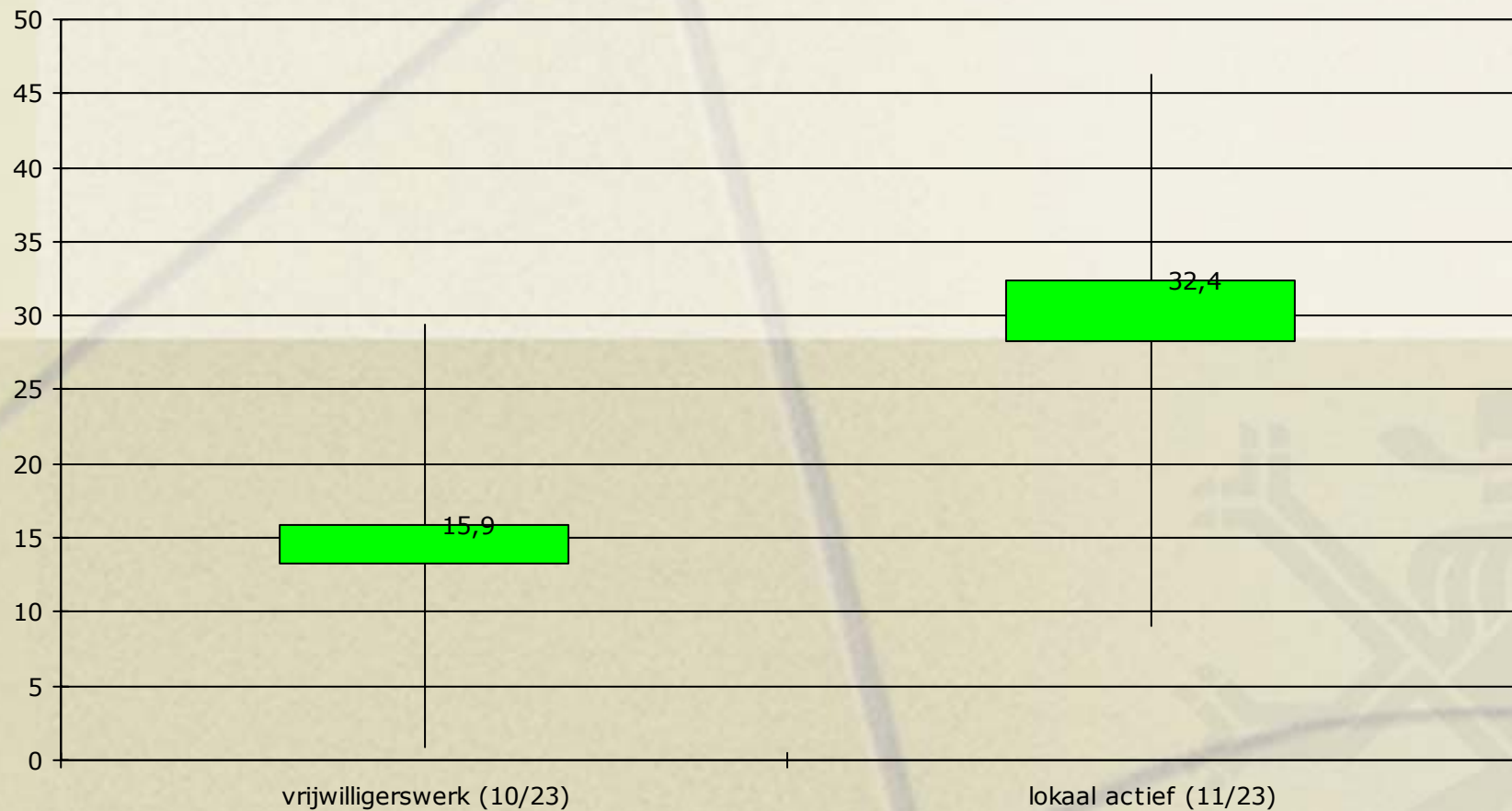
ruimte: 23 Europese landen

tijd: 2006

periodiciteit: 2-jaarlijks

meetmethode: vrijwilligerswerk (minstens maandelijks), lokaal actief (halfjaarlijks)

bron: ESS

Sociale contacten met vrienden en familie (in %)

ruimte: 23 Europese landen

tijd: 2006

periodiciteit: 2-jaarlijks

meetmethode: minstens wekelijks

bron: ESS

Sociale contacten kansengroepen (in %)

ruimte: Vlaanderen

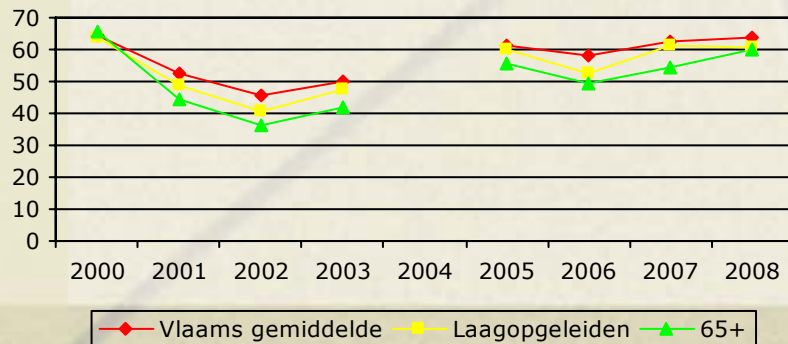
tijd: 2000-2008

periodiciteit: jaarlijks

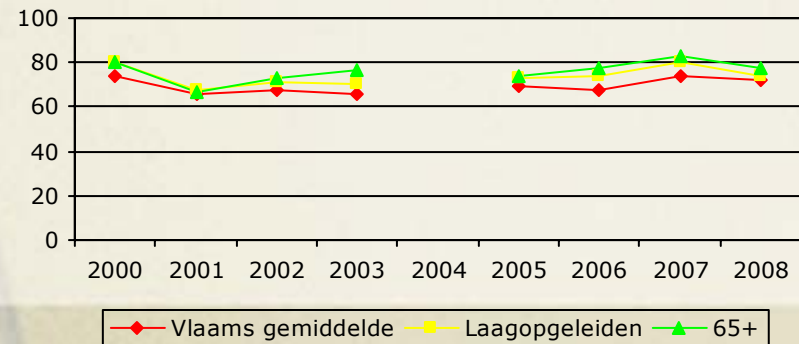
meetmethode: contacten laaggeschoolden en ouderen (65+) t.o.v. Vlaams gemiddelde

bron: SCV-survey

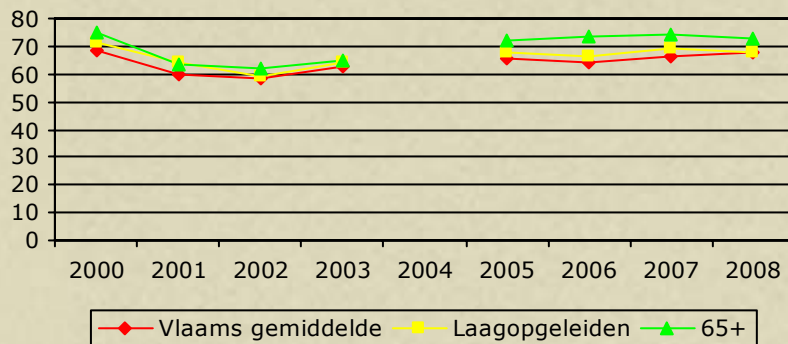
contacten vrienden

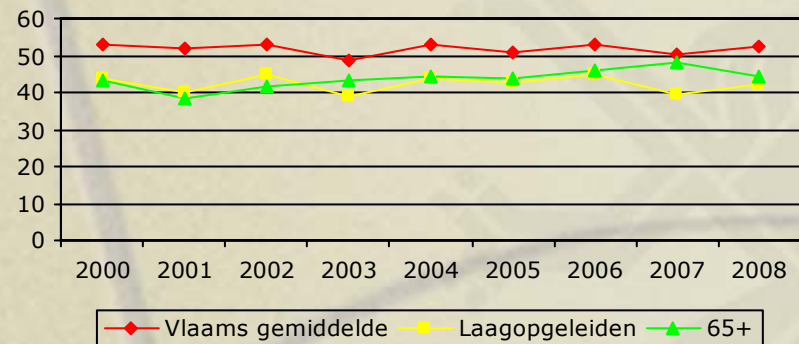
contacten buren

contacten familie

Actieve lidmaatschappen

Houding tegenover migranten

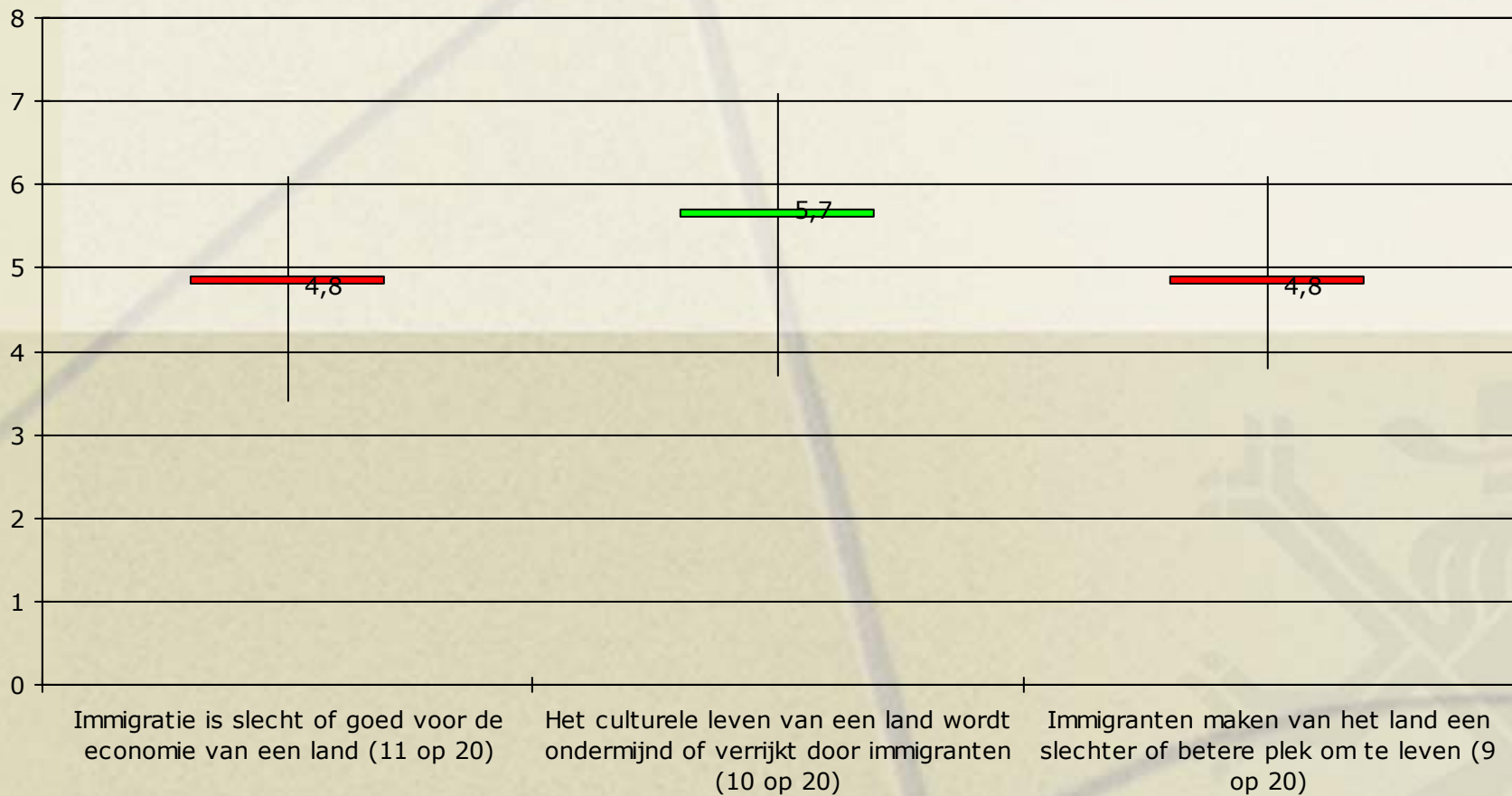
ruimte: 23 Europese landen

tijd: 2006

periodiciteit: 2-jaarlijks

meetmethode: gemiddelde score van 0 tot 10

bron: ESS

Vertrouwen in instellingen en medemens: Europees vergeleken

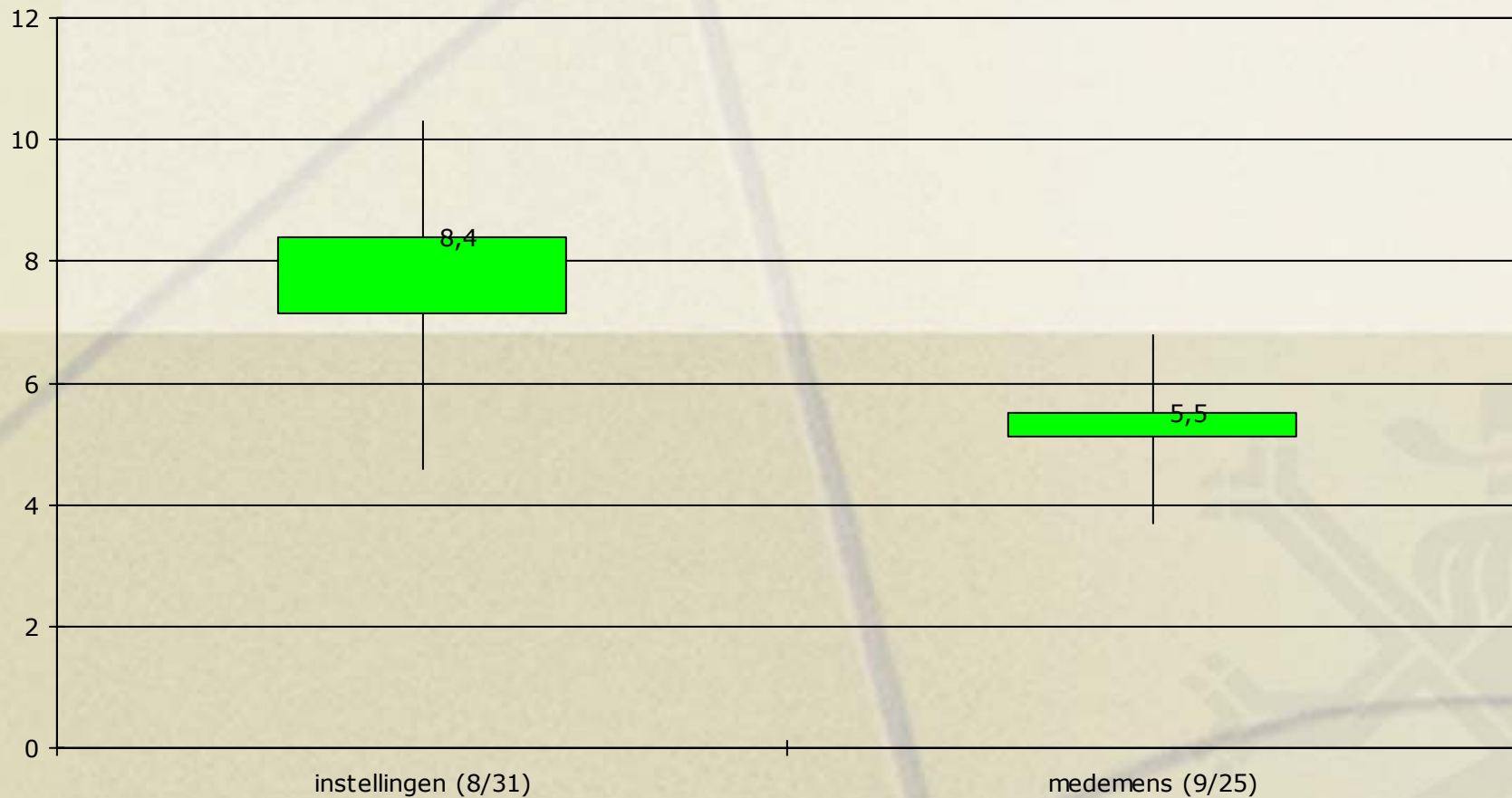
ruimte: medemens (25 Europese landen, regio's); instellingen (31 landen, regio's)

tijd: medemens (2006); instellingen (2007)

periodiciteit: medemens (2-jaarlijks); instellingen (jaarlijks)

meetmethode: medemens (score 0 tot 10); instellingen (score op 15 instellingen)

bron: medemens (ESS); instellingen (EB)

Verenigingsnetwerk

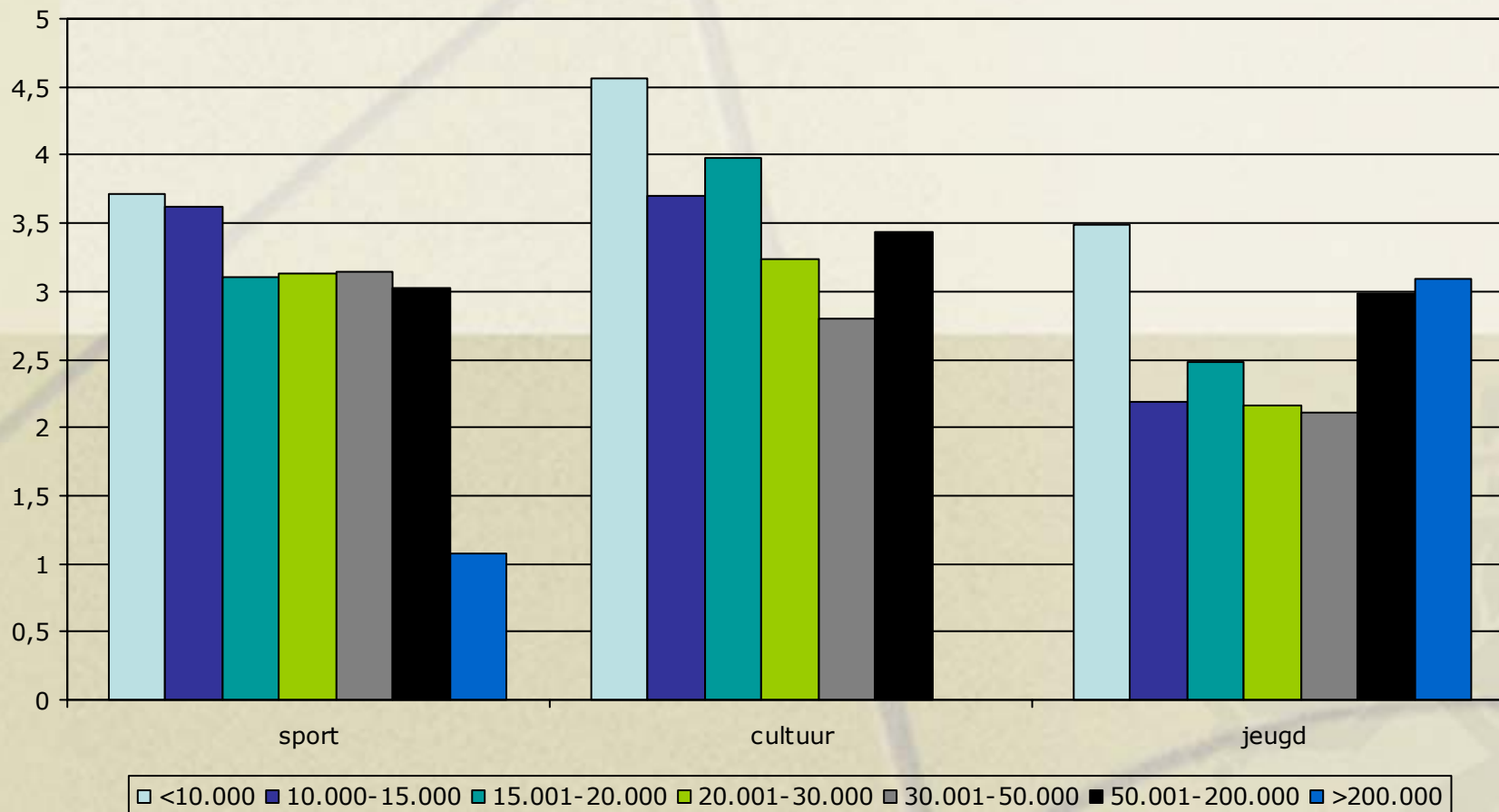
ruimte: 308 Vlaamse gemeenten

tijd: 2008

periodiciteit: tweejaarlijks

meetmethode: lokale data, aantal verenigingen per 1.000 inwoners of kinderen en jongeren

bron: Cijferboeken Cultuur, Jeugd en Sport

Lidmaatschap en verstedelijking

ruimte: Vlaanderen en 13 steden

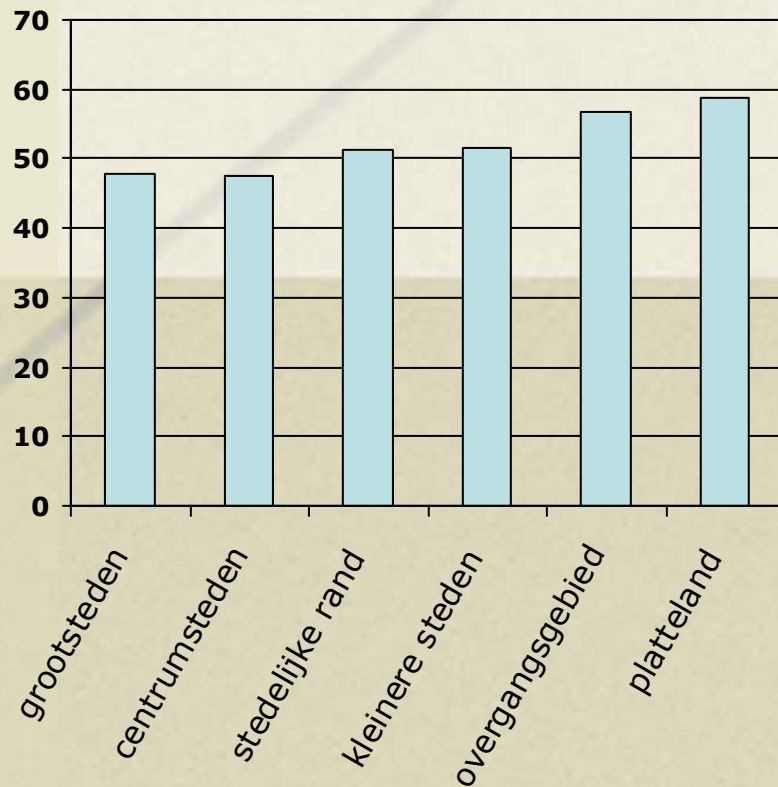
tijd: 2008

periodiciteit: tweejaarlijks

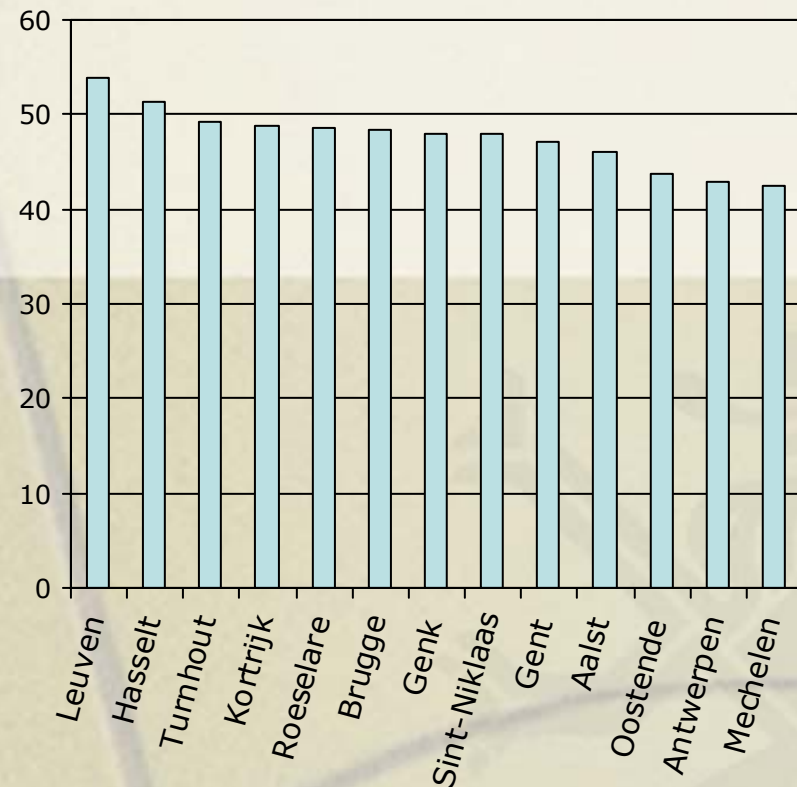
meetmethode: minstens van één vereniging actief lid

bron: Vlaanderen (SCV-survey); 13 steden (survey Stadsmonitor)

Actieve lidmaatschappen (in %)

Actieve lidmaatschappen (in %)

Mantelzorg

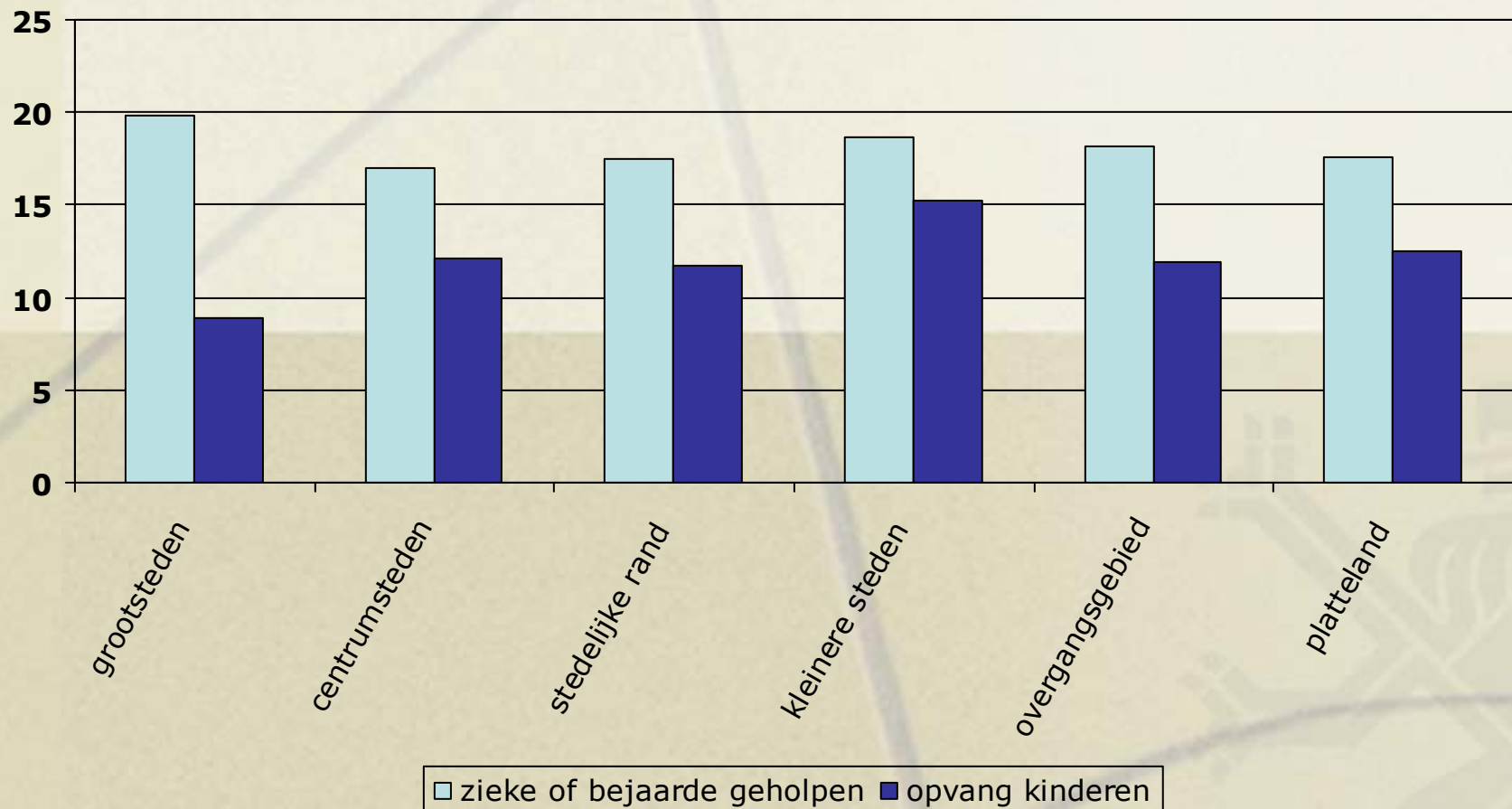
ruimte: Vlaanderen en type verstedelijking

tijd: 2008

periodiciteit: eerste meting

meetmethode: wekelijks zieke of bejaarde geholpen of opvang kinderen

bron: SCV-survey

Actief ingezet in buurt of wijk

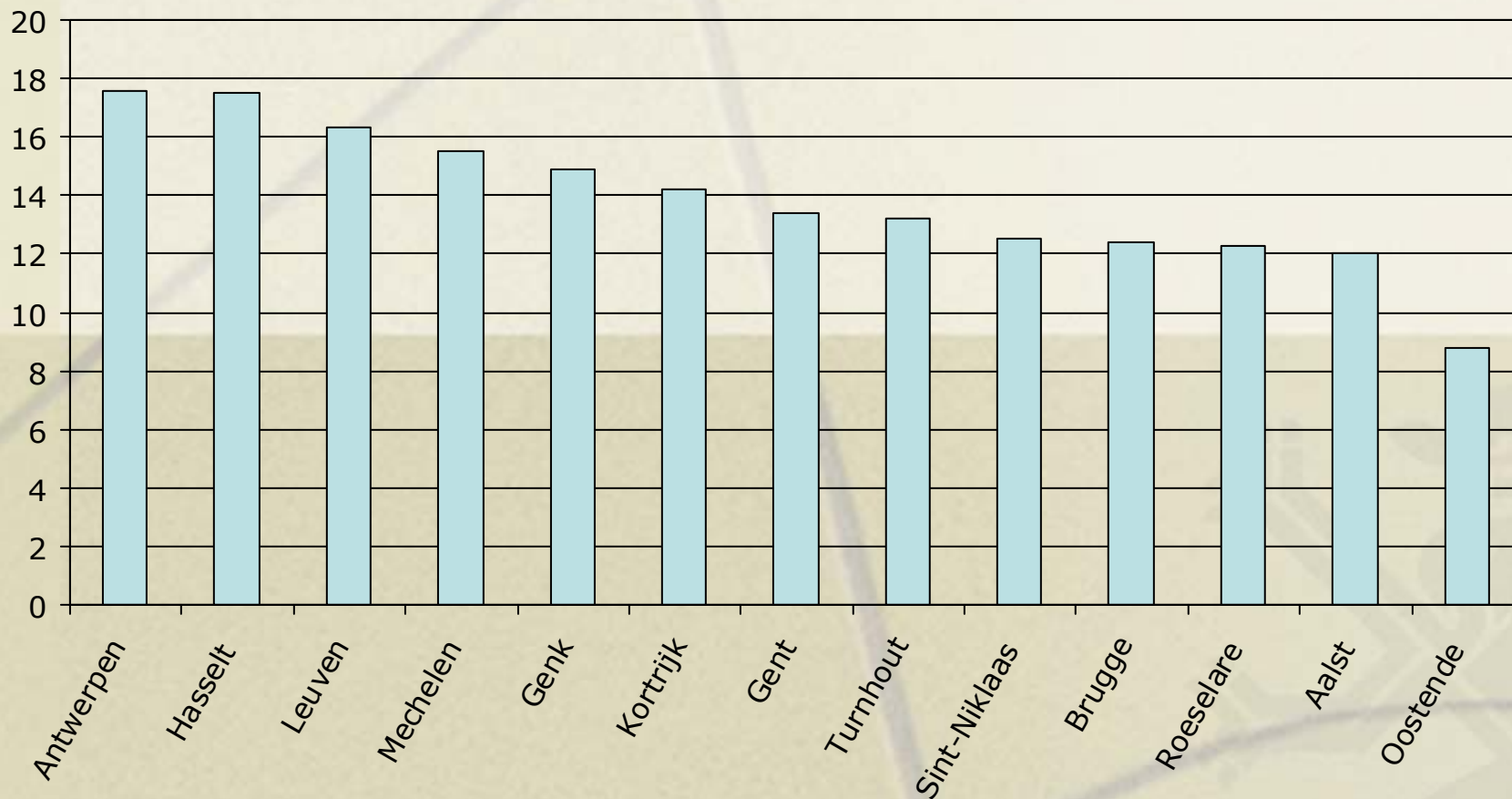
ruimte: 13 steden

tijd: 2008

periodiciteit: eerste meting

meetmethode: voorbije jaar actief iets gedaan in buurt of wijk

bron: survey Stadsmonitor

Politiek actief en betrokken

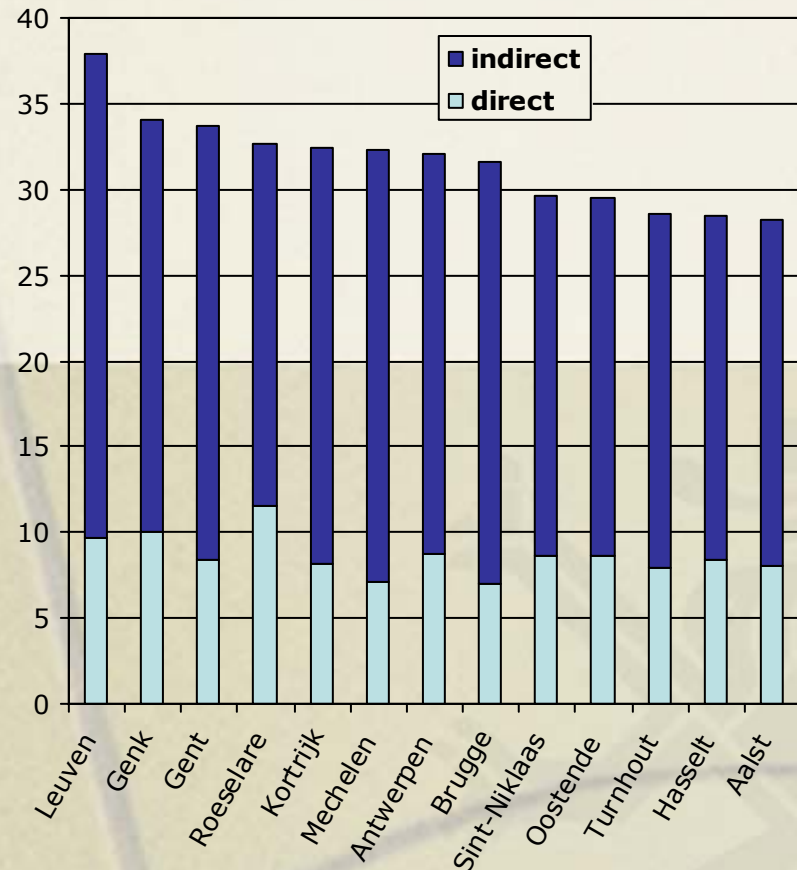
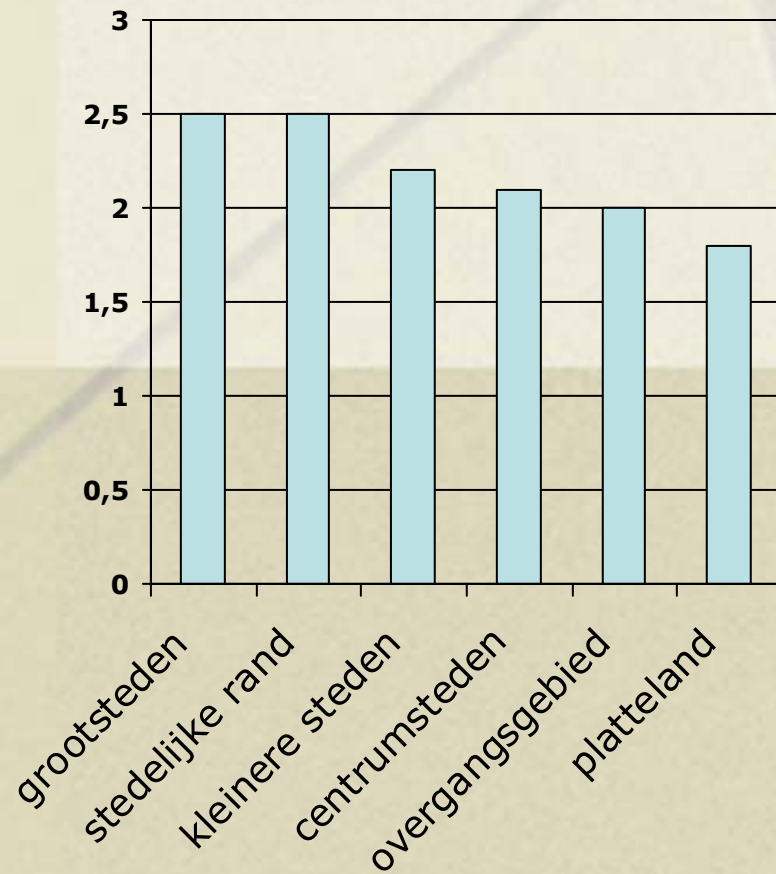
ruimte: Vlaanderen en 13 steden

tijd: 2008

periodiciteit: eerste meting

meetmethode: Vlaanderen (score op 8 politieke activiteiten); steden (direct/indirect)

bron: Vlaanderen (SCV-survey); 13 steden (survey Stadsmonitor)

Uitleiding

- Sociaal kapitaal en sociale cohesie binnen Vlaamse overheid containerbegrippen die wisselend worden ingevuld;
- Nog geen vaste set van indicatoren maar toch grotendeels overeenstemming over een aantal centrale indicatoren die steeds worden opgenomen;
- Beschikbare datasets bruikbaar om uitspraken te doen op Vlaams niveau en voor aantal achtergrondvariabelen (geslacht, leeftijd, opleidingsniveau). Minder of niet geschikt voor uitspraken over specifieke kansengroepen zoals personen van vreemde herkomst, gehandicapten, ...
- Ruwe maat om effect verstedelijking in beeld te brengen en extra materiaal voor 13 centrumsteden;
- Indicatoren zijn eerste ruw element om maatschappelijke ontwikkelingen op te volgen. Beschrijven situaties maar geven geen verklaring. Daarvoor zijn wetenschappelijke analyses noodzakelijk. Vandaar dat Studiedienst na monitoringrapporten zoals VRIND nu ook initiatief heeft genomen om meer diepgaande analyses te laten uitvoeren o.a. in de Sociale Staat van Vlaanderen.

